

Warszawa, dnia 05 stycznia 2022 r.

dr hab. prof. ucz. Anna Kieliszczyk

Instytut Romanistyki

Uniwersytetu Warszawskiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Marceliny Bańkowskiej

**pt. : La concordance des temps au subjonctif en français et ses
équivalents en polonais : étude contrastive sur un corpus littéraire**

Rozprawa pani mgr Marceliny Bańkowskiej dotyczy trybu « subjonctif » i ma charakter kontrastywny. W części dotyczącej języka francuskiego autorka zajmuje się głównie problemem zgodności czasów « subjonctif », natomiast, jeśli chodzi o język polski, w którym nie ma tego trybu, Doktorantka skupia się na polskich odpowiednikach konstrukcji użytych w « subjonctif » w języku francuskim.

Praca liczy 424 strony włączając aneksy, natomiast 229 jeśli aneksy pominiemy. Autorka zdecydowała podzielić swoje rozważania na trzy części poprzedzone wstępem a zakończone konkluzjami, bibliografią i wspomnianymi już aneksami. Pierwsza część jest przeglądem trzech kategorii gramatycznych czasownika : czasu, trybu i aspektu, zarówno w języku francuskim jak i polskim. Opis obejmuje stronę morfologiczną, ale także semantyczną (rozdział 2, użycie czasów i trybów), a także zasadę *consecutio temporum* określającą zgodność czasów w poszczególnych trybach. Część dotycząca języka polskiego zawiera przede wszystkim opis trybów i czasów. Autorka charakteryzuje również formy bezokolicznika i imiesłowu, które w systemie gramatyki polskiej nie są określane jako tryby.

Druga część ilustruje zastosowanie klasycznej reguły zgodności czasów w języku literackim na podstawie wybranego przez autorkę korpusu tekstowego. Są to cztery powieści : *Madame Bovary* - Gustawa Flauberta jako przykład powieści dziewiętnastowiecznej, *A la recherche du temps perdu. Du côté de chez Swann* - Marcela Prousta z początku dwudziestego wieku (1913) i dwie powieści współczesne : *Le soleil des Scorta* autorstwa Laurenta Gaudé (2004) i *Syngué sabour. Pierre de patience* pióra Atiq Rahimi (2008). Taki wybór korpusu tekstowego uzasadniony jest zadaniami, jakie stawia sobie Autorka rozprawy, zwłaszcza w analizie tekstów francuskich : porównać jak zmieniają się reguły stosowania « subjonctif » w XIX, XX i XXI wieku. Na uwagę zasługuje fakt, że analiza wykonana jest według podziału zdań podrzędnych na różne typy (zdania dopełnieniowe, względne i okolicznikowe z właściwymi im podtypami).

Część trzecia rozprawy nosi tytuł : „Studium kontrastywne” i dopiero w tym rozdziale znajdujemy porównanie tekstu francuskiego i polskiego. Autorka opisuje, w jaki sposób formy « subjonctif » zostały przetłumaczone na język polski opisując i ilustrując poszczególne przypadki.

Konkluzje podzielone są na etap uwag końcowych i właściwych konkluzji.

Kilka moich refleksji :

Autorka podjęła się dość trudnego zadania : opisu, w jaki sposób w języku polskim wyrażana jest kategoria gramatyczna właściwa dla języka francuskiego, ale nieobecna w języku polskim. Próbując odpowiedzieć na pytanie, jak wyrażają tłumacze treści oddane w tekście francuskim przez « subjonctif » autorka dochodzi do wniosku, że jednak można mówić o pewnych formach swoistych. W konkluzjach pada nawet sformułowanie, że wbrew autorom gramatyk, to nie tryb warunkowy lub rozkazujący oddaje najczęściej formy « subjonctif » z tekstu francuskiego, lecz tryb oznajmujący oraz spójnik zawierający cząstkę -by, po którym następuje osobowa forma czasownika. Drugim odpowiednikiem w kolejności częstotliwości występowania jest bezokolicznik. Można powiedzieć, że wyłuskanie tych form na podstawie przekładów tekstów literackich stanowi o nowatorskim charakterze rozprawy p. mgr Marceliny Bańkowskiej. Inną ciekawą uwagą jest dostrzeżenie roli aspektu. Nie tylko za pomocą trybu i czasu wyrażamy formę « subjonctif » lecz również przez aspekt. Należy

podkreślić również, że autorka z powodzeniem zastosowała narzędzie *tertium comparationis*.

Widzę pewną nieścisłość w sformułowaniu tytułu rozprawy, która łączy dwa aspekty, z jednej strony autorka zajmuje się zgodnością czasów w trybie « subjonctif » w języku francuskim, z drugiej zaś odpowiednikami « subjonctif » w języku polskim, w którym ten tryb nie występuje. Studium jest kontrastywne bo autorka porównuje tekst w dwóch językach, ale zgodność czasów nie jest głównym problemem analizy tekstu w języku polskim. Na ten temat Doktorantka konkluduje, że w języku polskim nie ma zasady zgodności czasów w takiej formie i zakresie jak w języku francuskim, chociaż, jak przyznaje autorka, pewne zasady zgodności czasowej pomiędzy zdaniem głównym a zdaniem podrzędnym występują. Stopień szczegółowości opisu w języku francuskim i polskim musi być siłą rzeczy różny i to nie zgodność czasów jest głównym przedmiotem porównania.

Moim zdaniem, istnieje też w pracy pewien problem terminologiczny: autorka za Etienne Decaux, najprawdopodobniej, (rozdz.1.2.3.2.5) używa terminu « participe » dla określenia formy czasownikowej po partykule -by. Taka koncepcja imiesłowu nie zgadza się z systemem gramatyki polskiej opisanym zresztą przez Doktorantkę w rozdziale 1.2.2. W konstrukcji : « Chciałabym żeby przyszedł » forma « przyszedł » nie jest imiesłowem.

Dużym atutem pracy jest pomysł powiązania kategorii semantycznych wyrażanych przez « subjonctif » z odpowiadającymi im formami odpowiedników w języku polskim, np. spójnik zawierający cząstkę -by z następującą po nim formą czasownikową wyraża chęć, rozkaz, cel, możliwość.

Doceniam też uwzględnienie powiązania użytych form z typami zdań podrzędnych, jak również trybu zastosowanego w zdaniu głównym z typem konstrukcji czasownikowej zdania podrzędnego.

Należy pochwalić wzięcie pod uwagę aspektu diachronicznego. Zarówno w opisie teoretycznym autorka nie zapomina napisać o ewolucji form, i to w obu językach, jak i korpus tekstowy jest tak dobrany, aby uwidocznić zmiany w użyciu « subjonctif » : Tym razem chodzi głównie o język francuski, gdzie zmiany w stosowaniu zasady *consecutio*

temporum są spektakularne. Może trochę za mało zdecydowanie autorka napisała o tych zmianach w konkluzjach.

Układ rozprawy jest przejrzysty. Jeśli autorka będzie publikowała swoją pracę w formie książki, sugerowałabym bardziej radykalne oddzielenie rozdziałów w poszczególnych częściach.

Praca napisana jest poprawnym językiem. Drobne błędy są trudne do uniknięcia w obszernym tekście. Wypisuję je poniżej:

Str. 28, linijka 1 : *cette* zamiast *cet*, str. 30, *rapprocher du* zamiast *rapprocher au*, str. 45, linijka 3 : *dont* zamiast *de laquelle*, podobnie str. 45, linijka 10, str. 47, linijka 8 : *d'autres* zamiast *des autres*, str. 50, linijka 7 od dołu strony : *en quelque sorte* zamiast *en quelque sort*, str. 57, 4 linijka *certain emplois* zamiast *certain emploi*, str. 57, 2 linijka od dołu strony, str. 59, 6 linijka : *de nombreux* zamiast *des nombreux*, str. 70, linijka 7 : *au passé* zamiast *au* zamiast *au passée*, str. 81, linijka 1 : *riorité ?*, str. 89, linijka 12 od dołu strony : *de 2008* zamiast *du 2008*, str. 89, linijka 11 od dołu strony : *serviront* zamiast *servirons*, str. 89, linijka 9 od dołu strony : *la plupart des* zamiast *la plupart de*, str. 118, linijka 9 : « *même si l'observation est* », zamiast « *même si l'observation sera* », str. 125, linijka 4 od dołu strony : *aux prescriptions* zamiast *au prescriptions*, str. 129, linijka 7 : *dans les deux romans* zamiast *dans le deux romans*, str. 145, linijka 6 : *les plus représentatifs* zamiast *le plus représentatifs*, podobnie w linijce 9, str.152, linijka 9 : *cet usage* zamiast *cette usage*, str. 160, linijka 9 od dołu strony : *les moins nombreux* zamiast *le moins nombreux*, str. 160, linijka 7 od dołu strony : *les plus fréquentes* zamiast *le plus fréquentes*, str. 160, linijka 4 od dołu strony : *les plus nombreux* zamiast *le plus nombreux*, str. 163, linijka 8 od dołu strony : *passée* zamiast *passé*, str. 169, linijka 3 : skreślić « *à* » powinno pozostać tylko « *au* », str. 202, linijka 1 : *propositions* zamiast *proposition*, str. 210, linijka 12 : *langues* zamiast *langue*, str. 221, linijka *rendue* zamiast *rendu*.

Co do innych szczegółów strony technicznej pracy, to autorka zdecydowała się na przypisy (również te, które są tylko odniesieniami do tekstu) na dole strony. Należy zaakceptować taki wybór, jednak trzeba pamiętać, że wtedy inicjał imienia autora (odwrotnie do bibliografii) znajduje się przed nazwiskiem.

Bibliografia obejmuje 53 pozycje (+ 5 słowników). Większość tytułów stanowią źródła określone mianem : gramatyki. Może autorka powinna uwzględnić bardziej bogatą literaturę jeśli, chodzi o pozycje książkowe i artykuły naukowe.

W bibliografii, jeśli dana pozycja ma 2 autorów, wymienia się ich obu, nie używając określenia współautor. Rozumiem intencje autorki przybliżenia bibliografii czytelnikowi francuskiemu, ale tłumaczenie tytułów polskich na język francuski nie wydaje się konieczne.

Podsumowując, rozprawa doktorska mgr Marceliny Bańkowskiej stanowi ciekawy i wartościowy przyczynek w studiach nad systemami gramatycznymi języka francuskiego i polskiego a dodatkowo, wnioski z analizy, jakie wysnuła autorka mogą być cenną podpowiedzią w tłumaczeniach tekstów francuskich na język polski.

Biorąc pod uwagę powyższe, chciałabym stwierdzić, że przedłożona mi do oceny rozprawa

pani mgr Marceliny Bańkowskiej pt.

**La concordance des temps au subjonctif en français et ses équivalents
en polonais : étude contrastive sur un corpus littéraire
spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim,**

w związku z czym wnoszę o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Anna Kwiecień